Thesauri quo sacrae N.T. glossae illustrentur specimen.

C. F. A. Fritzsche.

BS2385
.F91
copy 1

11.13.03

Library of the Theological Seminary

PRINCETON, N. J.

Division BS2385

Section .F91

copy 1

Th. 312.
P.

VIRO CELEBERRIMO

JOHANNI GUILIELMO JOSEPHI

MEDICINAE ET CHIRURGIAE DOCTORI ET PROFESSORI P. O.
REI MEDICAE IN MILITIA MEGAPOLITANA SUMMO PRAEFECTO
COLLEGII CUI RES MEDICA A SERENISSIMO PRINCIPE COMMISSA
EST SODALI ORDINARIO
SCHOLAE OBSTETRICIAE A SERENISSIMO MAGNO DUCE
ROSTOCHII CONDITAE DIRECTORI
ORDINIS LUDOVICIANI HASSIACI EQUITI
COMPLURIUM SOCIETATUM LITERARIARUM SOCIO
ACADEMIAE ROSTOCHIENSIS SENIORI

LIBRARY OF PRINCETON
NOV 13 1903
THEOLOGICAL SEMINARY

PROFESSORIS MUNUS

ANTE

HOS QUINQUAGINTA ANNOS

SUSCEPTUM

DIE IV. CALENDAS SEPTEMBRES A. MDCCCXXXIX.

THEOLOGORUM ORDINIS ROSTOCHIENSIS
AUCTORITATE

GRATULATUR

D. CAROLUS FRIDERICUS AUG. FRITZSCHE.

INEST

THESAURI QUO SACRAE N. T. GLOSSAE ILLUSTRENTUR SPECIMEN.

ROSTOCHII
LITERIS ADLERIANIS.

Gravem rem et perdifficilem mihi videntur professi esse, qui Lexicon sibi componendum putarunt. Primum enim quum originem uniuscujusque verbi totamque ejus historiam cognitas habere debeant et accuratissimâ linguae scientiâ, et magnâ interpretandi sollertiâ et criticâ arte facultateque opus esse apparet. Deinde Lexicographus etiam mentis perspicacitate et miro quodam acumine excellat necesse est, ne cum sensu temere confundat significationem, ipsius autem significationis initia, vicissitudines, incrementa pervertat, quibus rebus saepe nihil est subtilius.

Sed in communi talis operis difficultate Novi Testamenti Lexicon scripturo etiam propria quaedam laboris molestia proponitur. Quoniam enim N. T. graecismis multi idiotismi hebraicae linguae ejusque dialectorum aspersi atque immixti sunt, Lexicographus noster non minus studii in hebraici sermonis cognitione quam in graeci ponere debebit. Accedit, quod N. T. scriptores non atticâ dialecto usos esse constat, sed seriore Alexandrinorum: cujus et plane peculiaris ratio est atque a ceteris Graecorum dialectis longe disjuncta, et fontes hodie, qui quidem non dudum exaruerint, omnino pauci, et vel in hâc literarum luce tanto major obscuritas, quo minus macedonica dialectus a doctis philologis adhuc illustrata est.

Adde vero etiam falsas verborum significationes, vanas explicationes multaque alia opinionum commenta, quae primum a patribus ecclesiasticis, graecis potissimum, inventa ad nostram

usque aetatem propagata et per manus quasi tradita etiamnum vulgo tanti aestimantur, ut argumentorum vim ipsa habeat auctoritas. Quas quidem opiniones neque veritatis specie neque doctrinae elegantiâ commendari nec denique libero animo sine ullo partium studio excogitatas esse ex iis maxime locis intelligitur, quorum explicatio aut ab hebraici sermonis accuratâ scientiâ pendet, aut magnam vim habet ad alias res generis dogmatici.

Qui memoriâ nostrâ Novi T. Lexica condiderunt, S. V. *Bretschneiderus*, Theologus et doctissimus et longe acutissimus, atque S. V. *Wahlius*, Vir rei grammaticae intelligentissimus, de literis nostris praeclare meriti sunt tantoque plus in hoc genere praestiterunt, quod Novi T. docta explicatio, critica pertractatio, grammatica etiam disciplina majores nuper fecit progressus. Verumtamen Lexicon omnibus prope numeris absolutum non prius scribi poterit, quam difficiles necdum recte explicatae Novi T. voces singulae, loquutiones, formulae in Lexilogo tanquam in communi thesauro longe melius illustratae fuerint. Talem scilicet dico Lexilogum, quo et *Buttmannus* nuper obscuriora verba Homeri (*Ὁμήρου γλώσσας*) egregie interpretari coepit, et olim *Fischerus* (De vitiis Lexicorum N. T.) nostras quoque literas locupletavit; post *Fischerum* enim, qui hanc Spartam ornaret, nemo quisquam inventus est.

Nam multae hujusce generis quaestiones etiamnum dirimendae, multi tanquam nodi solvendi sunt: quae res magnopere optamus ut conjunctae potius in Lexilogo, quam singulae ac dispersae quâ par est doctrinae subtilitate quam primum tractentur. Modo enim origines verborum latere

videntur, modo vis eorum et potestas admodum obscura est, modo altius indagandum est, an Novi T. usus in quibus rebus antiquae consuetudini Atticorum certe repugnet macedonicae dialecto assignari debeat, modo propter relligionis christianae indolem vocabulorum graecorum usus in N. T. aut parum immutandus erat, modo hebraismi in flectendis verbis jungendisque varias mutationes attulerunt, modo sine ullâ hujusmodi difficultate magni tamen errores longe lateque disseminati sunt. Quae omnia in Novi T. Lexicis jam nunc, credo, longe rectius tradita essent, nisi doctissimi viri in rebus haud sane necessariis nimiam ponere curam solerent. Quisquis enim Novi T. Lexicon evolverit, quum graecae linguae haud ignarus sit, ea tantummodo accurate cognoscere cupit, quae unius Novi T. propria fuerint; cetera enim sive apud H. Stephanum, sive Schneiderum, sive Passovium facili negotio inveniet. Quare omnia verba, in quorum usu graeci et attici scriptores cum Novo T. plane consentiant, quam brevissime attingenda sunt. Praeterea quum paullo doctiores Theologi ne hebraicae quidem et aramaicae linguae imperiti sint, eas quoque voces loquutionesque, quae ex hebraico sermone vel aramaico simpliciter translatae fuerint, pauca tantum verba desiderant. Nunc autem quum in nostris Novi T. Lexicis his et talibus rebus multa verba sine ullo fructu consumantur et ne hae ipsae quidem ubivis recte traditae sint, nemo jam mirabitur, difficillimas quasque quaestiones (*problemata lexicalia* dixeris barbare) nondum a viris egregiis tolli potuisse.

Restat, ut specimen talis Lexilogi, quem supra dixi, difficilia quaedam Novi T. verba complectens in medium afferam. Quod specimen si

idoneis arbitris haud displicuerit, fortasse multas hujuscemodi res in singulari volumine exponere studebo.

I.

De verbis νύσσω, νύξις, νυγμός, νύγμα, κατανύσσω et κατάνυξις.

Operae pretium est paullo accuratius de vocabulo *τῆς κατανύξεως* disputare, quum ne graeci quidem interpretes, qui id recte a verbo *κατανύσσω* derivassent, vocabuli rationem perspexerint (v. infra), recentiores autem explicatores neque vocis originem, paucissimis quidem exceptis, intellexerint et ejus potestatem e vocabulo hebraico תַּרְדֵּמָה, quod LXX Jes. 29, 10 *κατανύξιν* vertissent, et Pauli disputatione Rom. 11, 8. potius conjecerint, quam ex linguae legibus loquendique usu perspicue ostenderint. Qui quum תַּרְדֵּמָה *soporem, veternum* notare meminissent, hanc vim *τῇ κατανύξει* tribuere non dubitaverunt, quum praesertim eam notionem Pauli disputatio admittere videretur. Quare *τὴν τατάνυξιν* aut a *κατανυστάζω, obdormiscere* (Wahl. in Clavi), aut a *νύω* (i. q. *νεύω*) *capite nutare dormitantem* (Grot., Reich., Olsh.) duxerunt. Qui neutrum recte dici vidissent, aut *Hellenistis νύσσειν* idem quod *νυστάζειν* et *τὴν κατάνυξιν* i. q. *τὸν νυσταγμόν* valuisse (Lud. Cappellus), quia hi *νύσσειν* et *τὴν κατάνυξιν* male a *νύω, νύζω, νυστάζω* repetiissent (Kopp., Schleusn. Lex. N. T. I, 1215) finxerunt, aut alexandrinos quoque interpretes *τὴν κατάνυξιν* a *κατανύσσω* derivasse confessi, quomodo e *punctionis acutique doloris* notione *stuporis, soporis* et *vesaniae* cogitationes ab LXX *τῇ κατανύξει* haud

dubie ut putabant subjectae nasci potuissent docere conati suut (Bengel., Bretschn. Lex. I, 644). A *νυστάζω* formatur *ὁ νυσταγμός* et *τὸ νύσταγμα*, non *ἡ νύξις*, neque *τὴν κατάνυξιν* a *κατανυστάζω* repetere alexandrinis interpretibus, hominibus *graece doctis* (accuratâ eos *hebraicae* linguae notitiâ destitutos fuisse constat) in mentem venire potuit. A *νύω*, si unquam in usu fuisset, *νύσις* (cf. *λύω λύσις, νεύω νεῦσις*) oriretur, non *νύξις*. At verbum *νύω*, quod vel idem quod *νεύω* vel i. q. *νύσσω* declararet, Graecis ignotum fuit. In *Hesychio νύσσαι, ἐκ χειρὸς πατάξαι* jam dudum correctum est *νύξαι, ἐκ χ. πατάξαι*. Cf. Hesych. *νύξεν, ἐκ χειρὸς ἔτρωσεν* et *Suidam* s. v. *νύξαι* — — *οὐτάσαι δὲ καὶ νύξαι καὶ τύψαι τὸ ἐκ χειρὸς τρῶσαι*. *Νύζω*, si Graecis notum fuisset, ex se funderet *νύσιν* (cf. *νομίζω νόμισις, ϑερίζω ϑέρισις*) vel *νυσμόν* (cf. *ϑερίζω ϑερισμός, τρίζω τρισμός, λακτίζω λακτισμός*), non *νύξιν*. Verum enimvero *νύζω*, quod eandem quam *νύσσω* vim habuerit, frustra in graecis scriptoribus quaeras: *νύζω* autem, quod noctuae cantum expresserit, ad hanc disputationem nihil pertinet, quamquam id ipsum in Polluce 5, 89. 90. — *γλαῦκας νύζειν Kuehnii* conjecturâ nititur. Cdd. praebent *γλαῦκας ὑΐζειν*. Alii conjecerunt *ὑΰζειν*. Eo minus autem illis *τὴν κατάνυξιν* a *νύω, νύζω* et *νυστάζω* ducere licebat, quod alexandrinos interpretes verbum *κατανύσσεσϑαι* ita saepe posuisse, ut *τῆς κατανύξεως* vim exprimeret, in promtu erat (cf. infra). Ceterum infirma seu nulla potius ita argumentantium ratio est: *τὴν κατάνυξιν* alexandrinis interpretibus idem quod תַּרְדֵּמָה valuisse ex eo elucet, quod illi תַּרְדֵּמָה aliquando *τῆς κατανύξεως*

voce converterunt. Tralatitium est enim, quantâ illi libertate in suâ explicatione usi sint. Imo quidnam Graecis vocabula *νύσσω*, *ἡ νύξις*, *ὁ νυγμός*, *τὸ νύγμα*, *κατανύσσω* et *ἡ κατάνυξις* declaraverint quaerendum est, deinde videndum, utrum alexandrini interpretes Graecorum usum retinuerint an quadamtenus mutaverint. Voc. *ἡ νύξις* (Aretaeus de causis et signis acutorum morborum l. II, c. 9, p. 56. ed. *Kuehn.* — *καὶ ἐξαπίνης ἐκθορνύμενοι ὡς ὑπὸ νύξιος, εἶτα ὑποφέρονται ἐς κῶμα ὡς ὑπὸ καμάτου*) natum est ex *νύσσω* et *ἡ κατάνυξις* ex *κατανύσσω* (cf. v. c. *ῥήσσω ἡ ῥῆξις*, *πλήσσω ἡ πλῆξις*, *καταπλήσσω ἡ κατάπληξις*, *τάσσω ἡ τάξις*, *πράσσω ἡ πρᾶξις*, *ταράσσω ἡ τάραξις*.). *Νύσσω* proprie valet *pungere*, *fodicare* (Luc. As. c. 30. — *καὶ πάντα μοι τὰ ὄπισθε νύττουσαι* [*αἱ ἄκανθαι*] *ἐτίτρωσκον*), tum *punctim caedere*, *vulnerare* (Hom. Il. *μ.* 395. Joh. 19, 34), postremo *pulsare*, *percutere*. Sic *νύττειν* (Hom. Od. *ξ*, 485.) et *διανύττειν τινὰ τῷ ἀγκῶνι* (Aristaenet. ep. 1, 19., ubi vid. *Abresch.*) de admonentibus usurpatur. Dionys. Hal. A. R. 4, 63. *γῦπες, ἀθρόοι προσπεταθέντες τὴν νεοττιὰν διέφθειραν — καὶ τοὺς ἀετοὺς προσιόντας ἀπὸ τῆς νομῆς νύττοντές τε καὶ παίοντες τοῖς ταρσοῖς ἀπὸ τοῦ φοίνικος ἀπήλασαν. Hesych. νύσσει, παίζει* (recte Wakefieldus in silvâ crit. II, 106. *παίει*), *ῥήσσει*. Metaphorice *νύσσειν τι aliquid confodere*, *pessum dare* (Aristoph. Nub. 321. *γνωμιδίῳ γνώμην νύττειν*, *refutare*) et *νύσσειν τινὰ* aliquem *pungere* i. e. *vehementius commovere* designat. Hoc et aliquem *incitare*, *instigare* et *dolorem alicui facere* valere potest. Nam incitatus libidineque inflammatus animus non minus pungitur,

quam in tristitiam conjectus. Illuc refer Simplicii comment. in enchiridion Epicteti Praef. p. 2. (ed. L. B. 1640. 4.) *Πολὺ δὲ τὸ δραστήριον καὶ κινητικὸν ἔχουσιν οἱ λόγοι, ὡς τοὺς μὴ πάνυ νενεκρωμένους νύττεσθαι ἐξ αὐτῶν καὶ συναισθάνεσθαι τῶν οἰκείων παθῶν καὶ πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν ἐπεγείρεσθαι.* Chariton 6, 5. — *καὶ νύττε* (ad amorem irrita), *ὅπως ἀρέσῃς μᾶλλον αὐτῷ.* — De *voluptatis* punctionibus Athenaeus l. XII. c. 67. de Epicuri placitis loquens vocabulum *νύγματα* ponit (— *καὶ τοὺς γαργαλισμοὺς καὶ τὰ νύγματα* —.). Hûc talia l. pertinent. Lucian. Hermot. c. 71. *καὶ δὴ καὶ σέ, ὦ ἑταῖρε, πολλὰ καὶ θαυμαστὰ ὀνειροπολοῦντα νύξας* (quum pupugisset, momordisset) *ὁ λόγος ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἐκθορεῖν ἐποίησεν.* Porphyr. de abstinentiâ 1, §. 49. *Rhoer. τὸ δὲ λοιπὸν ὅσον εἰς πολυτέλειαν πέπτωκεν οὐκ ἀναγκαίαν ἔχειν φασὶ τὴν ὄρεξιν οὐδ' ἀπ' ἀλγοῦντός τινος ἀναγκαίως γιγνομένην, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀπὸ τοῦ ἢ λυποῦντος ἢ νύττοντος μόνον ἐν τῷ μὴ παρεῖναι, τὴν δὲ ὅλως ἀπὸ τοῦ χαίροντος.* Diod. Sic. 13, 58. — *αἱ γυναῖκες — — — οἱονεὶ νυγμοὺς* (doloris morsus) *εἰς τὴν ψυχὴν λαμβάνουσαι* —. Verbum compositum *κατανύσσω confodere, compungere* proprio significatu raro legitur. Hesych. *κατανενυγμένα, ἀμυχὰς ἔχοντα.* Verbum decompositum *προκατανύσσω prius confodere, sauciare* Dio Cassius sic usurpavit 51, 14. — *οἱ δὲ* (*λέγουσιν*), *ὅτι βελόνην, ᾗ τὰς τρίχας ἀνεῖρεν* (Cleopatra), *ἰῷ τινι — — χρίσασα, τέως μὲν αὐτὴν ἐν τῇ κεφαλῇ ἐφόρει, ὥσπερ εἰώθει, τότε δὲ προκατανύξασά τι τὸν βραχίονα ἐς τὸ αἷμα ἐνέβαλεν.* Tantò magis *κατανύσσω* translato significatu (*aliquem per-*

cellere, vehementer commovere) ab **LXX** aliisque serioribus scriptoribus frequentatur. Sic *κατανύσσω* passim ad *amorem* et *misericordiam* refertur (*κατανύσσεσθαι amore incendi, misericordiâ corripi*). Historia Sus. v. 10. *καὶ ἦσαν ἀμφότεροι κατανενυγμένοι περὶ αὐτῆς* (eâ commoti Cic. D. N. D. 3, 22., *ejus amore et desiderio inflammati*) *καὶ οὐκ ἀνήγγειλαν ἀλλήλοις τὴν ὀδύνην ἑαυτῶν.* Joannes Malalas Chronogr. l. 18. ed. Bonn. p. 460. — *ἐν οἷς πρῶτος κατανυχθεὶς* (misericordiâ commotus) *ὁ πατριάρχης σὺν τοῖς κληρικοῖς καὶ τοῖς ἄρχουσιν ἐξ οἰκείας προαιρέσεως μετέδωκαν.* Saepissime *κατανύσσω τινὰ* et Medium *κατανύσσομαι dolore, aegritudine, tristitiâ aliquem afficere* declarat. M. Annaeus Seneca controversiarum libro III. controvers. 19: „Hybreas in hâc controversiâ dixit (np. caecae matris causam agens): *τέκνον, κἄν με φεύγῃς κατανύξομαί σ' ἐπαιτοῦσα*“ h. e. fili, etiamsi (ad patris redemtionem profectus) me fugias (neque me alas) dolorem tibi faciam stipem colligens. (Nihil ergo agas, quum me deseras). Absurde vulgo vertitur *fili dolebo, quamvis me fugias te repetens* probante *Kypkio* ad Act. 2, 37. Genes. 34, 7. וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד **LXX** *κατενύχθησαν* (dolore correpti sunt) *οἱ ἄνδρες καὶ λυπηρὸν ἦν αὐτοῖς σφόδρα.* Nam quum הִתְעַצֵּב et חָרָה male ad *animi tristitiam* rettulissent ex irâ, quâ Jacobi filii incensi erant, *luctum* fecerunt. Genes. 27, 38. *κατανυχθέντος Ἰσαάκ* quum tristitia Isaacum perculisset. Act. 2, 37. *ἀκούσαντες δὲ κατενύγησαν τῇ καρδίᾳ* (intimus dolor eorum animos perculit). Ps. 30, 13. לִמְחֹל יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם (luctum meum in laetitiam convertisti. v. 12) ut te celebraret laus

neque tacerem. LXX — ὅπως ἂν ψάλλῃ σοι ἡ δόξα (μου) καὶ οὐ μὴ κατανυγῶ ut (mea) *te laus laudaret neque essem morosus.* Silentium pro morositatis, quae impedimento esset, quo minus Dei laudes canerentur, signo poetam posuisse putarunt. Ps. 35, 15. קָרְעוּ וְלֹא־דָמּוּ *maledixerunt* (adversarii) *neque tacuerunt.* LXX verbis hebraicis non perceptis verterunt *διεσχίσθησαν καὶ οὐ κατενύγησαν* i. e. vel *vestes sibi disciderunt neque intus dolore correpti sunt aut poenitentiam egerunt* vel *rupta sunt flagella neque tristitiâ affecti sunt.* Nam in|v. proxime praecedentibus pro נְכִים expresserunt נְגָעִים *συνήχθησαν ἐπ' ἐμὲ μάστιγες.* Ps. 109, 16. *καὶ κατεδίωξεν ἄνθρωπον πένητα καὶ πτωχὸν καὶ κατανενυγμένον τῇ καρδίᾳ* (*animo fractum et in tristitiam conjectum* נִכְאֵה לֵבָב) *τοῦ θανατῶσαι.* Psalm. 4, 5. רְגְזוּ וְאַל־תֶּחֱטָאוּ אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל מִשְׁכַּבְכֶם וְדֹמּוּ *contremiscite* (Jehovae reverentiâ moti v. 4.) *neque peccate: reputate vobiscum in vestris stratis* (np. Jehovam meas preces auditurum esse. v. 4) *et tacete* (h. e. nolite contumeliosa dicta in me postea jacere v. 3) LXX. *ὀργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε ἃ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν καὶ κατανύγητε. estote irati* (non enim vos mihi succensere prohibeo) *neque quae in cubilibus vestris peccata excogitatis committite et dolorem sentite* (np. maledictionis poenitentiâ tacti). Male v. רָגַז interpretati sunt, deinde pro אִמְרוּ reddiderunt אֱמֹרוּ et vocc. אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל מִשְׁכַּבְכֶם cum v. וְאַל תֶּחֱטָאוּ arctius consociarunt, postremo *silentium* pro *poenitentiae* signo ceperunt. Aquila דֹמּוּ vertit *ἡσυχάσατε.* Hinc Hesychius in hunc l. intuitus hanc enarrationem cum alterâ composuit, tanquam *κα-*

τανύσσεσθαι tum λυπεῖσθαι tum ἡσυχάζειν valeret: κατανύγητε, ἡσυχάσατε, λυπήθητε. Ex hujusmodi glossa qui κατανύσσεσθαι utique notare ἡσυχάζειν docere conati sunt parum se eruditos esse ostenderunt. Jes. 47, 5. שֶׁבִי דוּמָם *sede tacita.* LXX κάθισον κατανενυγμένη *sede tristis.* Nam *taciturnitatem* pro *tristitiae* documento sumserunt. Contrarium v. 8. verbis ἡ πεποιθυῖα enuntiarunt. 3 Reg. 21, 29. ἑώρακας ὡς κατενύγη (quanto dolore correptus fuerit) Ἀχαὰβ ἀπὸ προσώπου μου; scilicet ita Ahabus poenitentiam egerat, ut magnum luctum prae se ferret, cf. v. 27.. Sirac. 14, 1. Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ὠλίσθησεν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ καὶ οὐ κατενύγη ἐν λύπῃ ἁμαρτιῶν (— neque eo dolore, quem peccata afferunt, commotus est). 20, 21. Ἔστι κωλυόμενος ἁμαρτάνειν ἀπὸ ἐνδείας, καὶ ἐν τῇ ἀναπαύσει αὐτοῦ οὐ κατανυγήσεται. *Est, quem inopia non sinat peccare neque* (en paupertatis fructum) *in quiete doloris morsu ob admissa peccata pungetur.* 47, 20. ἔδωκας (Salomo compellatur) μῶμον ἐν τῇ δόξῃ σου καὶ ἐβεβήλωσας τὸ σπέρμα σου, ἐπαγαγεῖν ὀργὴν ἐπὶ τὰ τέκνα σου καὶ κατανυγῆναι (np. αὐτά, i. e. τὰ τέκνα σου) ἐπὶ τῇ ἀφροσύνῃ σου —. (— ita ut posteri tui dolore propter tuam temeritatem afficerentur, np. quum eam luere cogerentur). Adde 12, 12. et Joannem Malalam l. c. p. 480.. Porro *metu* territi κατανενυγμένοι vocantur. Jes. 6, 5. אוֹי־לִי כִּי־נִדְמֵיתִי vae mihi! nam pereo scil. quoniam ego, cujus impurum os sit, Jehovam conspexi. LXX ὦ τάλας ἐγώ, ὅτι κατανένυγμαι ὅτι κ. τ. λ. nam *metu perterritus sum,* quia etc.. Exposuerunt נְדָמָה *silere* (i. q. דָּמָה Jer. 14, 17), silentium autem pro terroris

indicio acceperunt. Dan. 10, 9. וַאֲנִי הָיִיתִי נִרְדָּם עַל־פָּנַי וּפָנַי אַרְצָה *et ego* (quum ejus, qui mecum colloquebatur, verba audirem) *metu perculsus* (cf. v. 7. 12. 18.) *in faciem prolapsus sum et erat mea facies in solum versa* Theod. καὶ ἐν τῷ ἀκοῦσαί με φωνὴν ῥημάτων αὐτοῦ ἤμην κατανενυγμένος (*et — eram pavore attonitus*) καὶ τὸ πρόσωπόν μου ἐπὶ τὴν γῆν. Aut non legit עַל־פָּנַי aut neglexit. Itaque נִרְדָּם *sopore opprimi* de sopore cepit, quem injectus *metus* tibi gignat. Ibid. v. 15. נָחַתִּי פָנַי אַרְצָה וְנֶאֱלַמְתִּי *oculos meos in terram dejeci et conticui.* Theod. ἔδωκα τὸ πρόσωπόν μου ἐπὶ τὴν γῆν καὶ κατενύγην (— et contremui cf. v. 18.). Rursus silentium pro *pavoris* indicio commemorari putavit. Postremo κατανύσσεσθαι *mente turbari, consternari* denotat, ita ut rem exprimat, quam vehementior animi commotio afferat. Levit. 10, 3. וַיִּדֹּם אַהֲרֹן *et tacuit Aharon.* LXX καὶ κατενύχθη Ἀαρών et *rigebat, torpebat Aharonis* (qui tam atrocia vidisset v. 1. 2.) *animus.* Explicuerunt דָּמַם *obrigescere* cf. Exod. 15, 16. et v. שָׁמַם. Valde igitur errarunt, qui ex eo, quod LXX v. hebraica, quae *tacere* notant, voce κατανύσσεσθαι converterunt, iis κατανύσσεσθαι i. q. σιωπᾶν et ἡσυχάζειν declarasse collegerunt, ut *Suidas* s. v. κατανυγῶ. Restat Substantivum ἡ κατάνυξις. Quod quamquam *animi incitationem, misericordiam, tristitiam, pavorem* et *torporem* designare posset, tamen perpaucis quibus legitur locis nihil nisi *torporem* notat. Ps. 60, 5. הִקְשִׁיתָנוּ יַיִן תַּרְעֵלָה *praebuisti nobis vinum vacillationis* h. e. *quo epoto vacillaremus.* LXX paullo liberius verterunt ἐπότισας ἡμᾶς οἶνον κατανύξεως hauriendum nobis dedisti *vinum torporis* h. e.

quod torpidos nos faceret, ut neque mente saperemus neque oculis et auribus quidquam perciperemus. Jes. 29, 10. כִּי נָסַךְ עֲלֵיכֶם יְהוָה רוּחַ תַּרְדֵּמָה *nam effudit in vos Jehovah spiritum, qui soporem afferret.* LXX ὅτι πεπότικεν ὑμᾶς κύριος πνεύματι κατανύξεως *bibendum vobis dominus dedit spiritus, qui torpidos vos faceret, haustum.* Itaque *rem cum sopore conjunctam* expresserunt. Sunt enim quos sopor oppressit sensibus alienati. Neque aliter Paulus Rom. 11, 8. ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς πνεῦμα κατανύξεως intellectum voluit (dedit iis Deus spiritum, qui faceret ut eorum animi obtorpescerent). Ostendit enim, eos, de quibus loquitur, quum suum Deus numen interposuisset, occalluisse (ὅτι ἐπωρώθησαν v. 7.). Jam quum argumentum, quod τοὺς λοιποὺς πωρωθῆναι v. 7. demonstret, in verbis ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς πνεῦμα κατανύξεως situm sit, in promtu est Paulo κατανύσσεσθαι i. q. πωροῦσθαι et τὴν κατάνυξιν i. q. τὴν πώρωσιν i. e. h. l. *torporem* declarasse. Nempe proxima verba ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν καὶ ὦτα τοῦ μὴ ἀκούειν praecedentia vocabula πνεῦμα κατανύξεως exponunt. Scilicet qui occalluerunt aut obtorpuerunt sensibus alienati sunt i. e. oculis et auribus nihil percipiunt, mente nihil intelligunt. *Clarii* interpretatio: *dedit iis* spiritum doloris i. e. qui iis *dolorem de alienâ felicitate* commoveret non magis ab Ap. disputatione remota est, quam haec enarratio: dedit iis spiritum *indignationis* h. e. ejusmodi spiritum, qui evangelii odio eorum animos exasperaret (v. *Lutherum*, *Melanchthonem* et *Calvinum*). Adjice quod nullum equidem locum novi, ubi κατανύσσεσθαι *irâ commoveri* declaret. *De Wettii*

observatiuncula, fieri posse, ut alexandrinis interpretibus ἡ κατάνυξις *animum exacerbatum* valuerit, tum quoniam ἡ κατάνυξις *vehementem dolorem* significet, tum quia LXX Gen. 34, 7. חִתְעַצֵּב verbo κατανύσσεσθαι reddiderint nullius pretii est. Nam ἡ κατάνυξις iis quibus invenitur locis non animi dolorem aut tristitiam denotat, sed torporem, in Genesi autem 34, 7. LXX in indignationis locum tristitiam substituerunt, ut saepe (v. supra). Ultimum est, ut ne graecos quidem interpretes vocabulum τῆς κατανύξεως recte explicuisse demonstrem. Chrysostomus ad Rom. 11, 8. κατάνυξιν δὲ ἐνταῦθα τὴν περὶ τὸ χεῖρον ἕξιν τῆς ψυχῆς φησι, τὴν ἀνιάτως ἔχουσαν καὶ ἀμεταθέτως. ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν ὁ Δαυΐδ, ὅπως ἂν ψάλλῃ σοι δόξα μου καὶ οὐ μὴ κατανυγῶ, τοῦτ' ἔστιν οὐ μὴ μεταστῶ, οὐ μὴ μεταβληθῶ. ὥσπερ γὰρ ὁ ἐν εὐλαβείᾳ κατανενυγμένος οὐκ ἂν εὐκόλως μετασταίη, οὕτω καὶ ὁ ἐν πονηρίᾳ κατανυγεὶς πάλιν οὐκ ἂν ῥᾳδίως μεταβάλοιτο· κατανυγῆναι γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ τὸ ἐμπαγῆναί που καὶ προσηλωθῆναι· τὸ τοίνυν ἀνίατον τῆς γνώμης αὐτῶν καὶ δυσμετάθετον δηλῶν πνεῦμα κατανύξεως εἶπεν. *Chrysostomum* sequuti sunt *Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, schol. Matth.* et *Suidas* s. v. κατανυγῶ, ubi *Chrysostomum* expilavit. *Theodoretus:* — πνεῦμα δὲ κατανύξεως τὴν ἀμετάβλητον ἐκάλεσε γνώμην· ὥσπερ γὰρ ὁ τὴν ἐπαινουμένην ἔχων κατάνυξιν τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον τροπὴν οὐκ εἰσδέχεται, οὕτως ὁ παντελῶς ἑαυτὸν ἐκδοὺς τῇ πονηρίᾳ τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον οὐχ αἱρεῖται μεταβολήν. *Theophylactus:* — κατάνυξιν δὲ τὴν πρὸς πανὰ

ἐπίμονον καὶ ἀμετάθετον ἕξιν τῆς ψυχῆς λέγει· κατανύσσεσθαι γάρ ἐστι τὸ ἐμπήγνυσθαί που καὶ προσηλοῦσθαι· τὸ τοίνυν ἀνίατον τῆς γνώμης αὐτῶν καὶ ἀμετάθετον κατάνυξιν ὠνόμασεν. Oecumenius: κατάνυξιν] τὴν περὶ τὸ χεῖρον νῦν ἕξιν καὶ προσοχὴν τῆς ψυχῆς κατάνυξιν καλεῖ. κατανυγῆναι γάρ ἐστι τὸ ἐμπαγῆναί που καὶ προσηλωθῆναι, καὶ ἐν καλῷ καὶ ἐν κακῷ. νῦν μέντοι τὸ ἀμετάθετον αὐτῶν πρὸς τὸ κακὸν κατάνυξιν ἐκάλεσεν. Schol. Matth.: — πνεῦμα δὲ κατανύξεώς ἐστιν ἡ ἐπὶ τὸ χεῖρον ἕξις· κατανυγῆναι γάρ ἐστι τὸ εἴς τι προσηλωθῆναι. Chrysostomus igitur et qui ejus auctoritate freti sunt κατανυγῆναι ἔν τινι et εἴς τι *in re fixum esse, rei tanquam clavo trabali affixum esse* designare sibi persuaserunt. Hinc verbum omnino *firmum, stabilem, immutabilem esse* valere crediderunt. Quia autem tum in virtute, tum in vitio firmi esse possemus, eo Substantivum ἡ κατάνυξις si in bonam partem diceretur *virtutis constantiam*, sin in malam *insanabilem malitiam et perversitatem* declarare opinati sunt. Nemo κατανύσσεσθαι ἔν τινι usurpavit hoc graece dicturus *fixum esse in re, rei inhaerere* neque nisi perversâ Ps. 30, 13. interpretatione suum commentum *Chrysostomus* firmavit (v. supra.). Commentitiae igitur etiam eae potestates sunt, quas suo commento nixus Substantivo ἡ κατάνυξις tribuit, quamquam earum vanitatem vel Ps. 60, 5. evincit. Melius in aperiendis verborum κατανύσσειν et ἡ κατάνυξις rationibus *Isidorus Pelusiota* l. IV. ep. 101. versatus est: „τὸ δὲ πνεῦμα τῆς κατανύξεως, καταπλήξεως καὶ κατατρώσεως· τὸ γὰρ νύττειν τι-

τρώσκειν ἐστὶ καὶ πλήττειν κατὰ τὸ· ἔνυξαν τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ τῇ λόγχῃ [Joh. 19, 34.]· ἐπεὶ οὖν πλῆξαί ἐστι τὸ νύξαι, τὸ κατατρωθῆναι καὶ κατανυγῆναι εἰκότως εἴρηται. Εἶτα ἑρμηνεύων αὐτὸς [ὁ Παῦλος] τὸ κατένυξεν ὅτι κατέπληξέν ἐστιν ἔφη ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν καὶ ὦτα τοῦ μὴ ἀκούειν. Τοῦτο γὰρ συμβαίνειν εἰώθε τοῖς καταπληττομένοις· ἅτε γὰρ τοῦ νοῦ ταραχθέντος αἱ αἰσθήσεις τὰς οἰκείας ἐνεργείας ἀρνοῦνται. Ὅτι δὲ τοῦτο μηνύει ἄκουε τῆς γραφῆς, λεγούσης [Sirac. 14, 1.]· μακάριος ὃς οὐ κατενύγη ἐν λύπῃ ἁμαρτίας. Καὶ μὴν ἡ κατὰ θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται [2 Cor. 7, 10.]. Τί οὖν ἐστιν ὃ φησιν; — — εἰ — φαίημεν ὅτι μακαρίζει οὐ τὸν λυπηθέντα, ἀλλὰ τὸν μὴ καταπληγέντα ὑπὸ τῆς λύπης καὶ προδεδωκότα τὴν οἰκείαν σωτηρίαν, οἷον ἔπαθεν Ἰούδας ἀγχόνῃ ἑαυτὸν ἀνελὼν — — —, τάχα πως τῆς ἀληθείας ἀψόμεθα τοῦ ῥητοῦ. Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ καλοῦ γίνεται ἡ κατάνυξις θαυμαζέτω μηδείς· κἀκεῖ γὰρ τὸ τρωθῆναι τοῖς καλοῖς ἑρμηνεύει ὡς καὶ ἡ τὸν θεῖον ἔρωτα ἐρῶσα ψυχὴ ἐβόα· ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ Cant. 2, 5.]. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι οὐ πάντως τὰ αὐτὰ ὀνόματα ἢ ῥήματα τὸ αὐτὸ παρίστησι νόημα, ἐπειδὴ καὶ ὁ Δαυὶδ ἔλεγεν [Ps. 30, 13.]· ὅπως ἂν ψάλλῃ σοι ἡ δόξα μου καὶ οὐ μὴ κατανυγῶ, οὐδὲ μεταστῶ εἰς τὸ μηκέτι ὑμνεῖν· ἐπήγαγε γάρ· κύριος ὁ θεός μου, εἰς τὸν αἰῶνα ἐξομολογήσομαί σοι. Καὶ αἱ περὶ Συμεῶνα δὲ καὶ Λευῒ μετὰ τὸ ὑβρισθῆναι εἰς αὐτὴν τὴν σωφροσύνην τὴν ἀδελφὴν κατενύγησαν [Genes. 34, 7.], τοῦτ' ἔστι κατεπλήγησαν καὶ κατετρώθησαν ὑπὸ

ζήλου καὶ οὕτως εἰς ἀμετάθετον ἐξέπεσαν ὀργήν, ὡς καὶ δόλῳ οὐ μόνον τὸν ὑβριστὴν ἀλλὰ καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν πόλιν ἡβηδὸν κατασφάξαι. *Torporem* τὴν κατάνυξιν valere et κατανύσσεσθαι *obtorpescere* recte vidit *Isidorus* neque non bene haec vocabula cum verbis καταπλήσσεσθαι et ἡ κατάπληξις comparavit, quae et ipsa *metaphorice* ponantur, ita ut καταπλήσσεσθαι *admiratione defigi, pavore et tristitiâ percelli* et ἡ κατάπληξις *admirationem, stuporem, metum, torporem* designet. In eo peccavit, quod diversas verborum κατανύσσεσθαι et ἡ κατάνυξις potestates e *vulnerandi* significatu, a quo profectus esset, philosophando eruere conatus est. Imo *pungendi* significatui disputationem superstruere debuerat et metaphorico usu verbi simplicis νύσσω et vocabulorum ex eo derivatorum exposito verborum compositorum κατανύσσω et ἡ κατάνυξις rationes patefacere. Ceterum nonnulla loca (Sirac. 14, 1. Genes. 34, 7.) parum recte Isidorus explanavit (v. supra).

II.

De potestate vocis τὸ πλήρωμα in Novo Testamento.

Τὸ πλήρωμα semper in N. T. *activam* vim habere *Storrius* commentatione minime luculentâ *De vocis πλήρωμα vario sensu in N. T.* Opusc. I, p. 144 — 187. docere conatus est persuasitque *Baehrio* (Comment. über den Br. P. an die Coloſſer p. 162. sq.), *Harlessio* (Comment. über den Brief P. an die Epheſier p. 122. sq.)

et *Meyero* ad Rom. 11, 12. Itaque *τὸ πλήρωμα* nunquam non in N. T. *id quod impleat*, appositum autem genitivum *rem*, *quam τὸ πλήρωμα compleat* enuntiare crediderunt, v. c. 1. Cor. 10, 26. *τὸ πλήρωμα τῆς γῆς res quae orbem terrarum implent* eoque continentur. Quam opinionem ut tuerentur mirabilia excogitarunt, v. c. notare Gal. 4, 4. *τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου id quod alicujus temporis spatium expleat*, *τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν* Rom. 11, 25. *quod gentilium numerum plenum faciat*, *gentilium universitatem*, *τὸ πλήρωμα τοῦ θεοῦ* Eph. 3, 19. *quod Dei notionem expleat*, *Dei majestatem quae conspiciatur* (Harless. l. c. p. 122—125.). Quum Substantivis quae syllabâ *μα* terminantur, *passiva* notio propria sit (cf. *χαράκωμα*, *στεφάνωμα*, *ἐπανόρθωμα*, *ἐλάττωμα*, *πήρωμα*, *σκήνωμα*, *ἔδραίωμα*, *δρυφάκτωμα*, *θήραμα*, *δεῖγμα*, *νόμισμα*, *βούλημα*, *βλῆμα*, *κήρυγμα* et Pollucis catalogum VI, 180. sqq.) eaque in voce *τοῦ πληρώματος* altissimas radices apud Graecos egerit, mirum sane videatur, si in N. T. *τὸ πλήρωμα* semper *activam* potestatem habeat. Quamquam illorum virorum opinio hoc uno evertitur, quod *τὸ πλήρωμα*, ubi active dicitur *τὸ πλήρη ποιεῖν complendi actionem* non *id quod complet* significat. Cf. Eurip. Troad. 823. — *Λαομεδόντιε παῖ, | Ζηνὸς ἔχεις κυλίκων | πλήρωμα, καλλίσταν λατρείαν.* Philo De Abrahamo p. 387. II, p. 39. Mang.) *Μόνον οὖν ἀψευδὲς καὶ βέβαιον ἀγαθὸν πίστις ἡ πρὸς τὸν θεὸν [[πίστις]], παρηγόρημα βίου, πλήρωμα χρηστῶν ἐλπίδων* — (bonae spei ad eventum adductio. Chariton 8, 1. *πεπληρώκασιν οἱ θεοὶ τὰς ἀμφοτέρων εὐχάς.*) Rom. 13, 10. — Verbi *πληρόω* et Sub-

stantivi τὸ πλήρωμα usus latissime patet. Nam pro vocabulorum, quibuscum componuntur, rerumque de quibus quovis l. agitur diversitate diversissima declarant. Nullo igitur modo multiplicem vocis τὸ πλήρωμα usum apud Graecos h. l. complecti possum, sed tantum attulisse contentus ero, quantum ad vocis rationes perspiciendas et firma passivae cogitationis vocabulo inclusae fundamenta cognoscenda satis fuerit. Saepissime τὸ πλήρωμα *id quo res impletur* sive *impleta est* significat. Pervulgata loquutio est ναῦς πληροῦν (v. Thucyd. 3, 75. Xen. Hellen. 1, 6, 24. et *Amersfoordt.* in *Schaeferi* appar. ad Demosth. I, 772.) *naves complere.* Hinc τὸ πλήρωμα et τὰ πληρώματα *navium* ea significant, *quibus naves complentur* s. *completae sunt* h. e. vel *socios navales* (τοὺς ἐπικώπους) vel *milites classiarios* (τοὺς ἐπιβάτας), vel *utrosque* (cf. Sehneiderum ad Xen. Hellen. 5, 1, 11). Philo De vitâ Mosis 663. (II, 144. *Mang.*) de navis onere τὸ πλήρωμα posuit: Μετὰ δὲ τὴν εἴσοδον ἁπάντων, εἴ τις ἐθεάσατο τὸ πλήρωμα (animalia dixit in Noachi navem imposita), οὐκ ἂν διήμαρτεν εἰπὼν ἀντίμιμον γῆς εἶναι πάσης, ἐν αὑτῷ φέρον τὰ ζώων γένη, ὧν κ. τ. λ. (Suidas: πληρώματα ὁ τῶν νηῶν φόρτος) et in l.: Liber quisquis virtuti studet 871. (II, 451. *Mang.*) de *saburrâ*, navis stabilimento: ὁ δέ γε σοφὸς εὐδαίμων, ἔρμα καὶ πλήρωμα καλοκἀγαθίας ἐπιφερόμενος, ἐν ᾗ τὸ κῦρός ἐστιν ἁπάντων. Transeo ad formulam πλήρωμα (πληρώματα) πόλεως et finitimas loquutiones. Aristoteli Polit. 3, 13. et 4, 4. πλήρωμα πόλεως homines sunt, quibus civitas *compleatur*: 3, 13. (p. 1284. *Bekker.*) εἰ δέ τίς ἐστιν εἷς τοσοῦτον διαφέρων

κατ' ἀρετῆς ὑπερβολήν, ἢ πλείους μὲν ἑνὸς μὴ μέντοι δυνατοὶ πλήρωμα παρασχέσθαι πόλεως — —. 4, 4. (p. 1291. *Bekk.*) — καὶ ταῦτα πάντα (np. ὑφάντης, γεωργὸς, σκυτοτόμος, οἰκοδόμος, χαλκεὺς, οἱ ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις βοσκήμασιν, ἔμπορος καὶ κάπηλος) γίνεται πλήρωμα τῆς πρώτης πόλεως —. Aristides in Romam oratione I, 381. (ed. *Canteri*) — ἀλλὰ τοσούτους γε ἀφ' ἑκάστων ἠττήσατε, ὅσοι μήτε τοῖς διδοῦσιν ἔμελλον ἄχθος ποιήσειν, μήτε αὐτάρκεις ἔσεσθαι πλήρωμα ἑνὸς οἰκείου στρατεύματος (homines quibus peculiaris quidam exercitus *expleretur*) παρασχέσθαι. Ibid. pag. 374. — ἀλλὰ τὸ πλήρωμα αὐτῆς ἄξιον ἐζητήσατε (homines quibus Roma compleretur, cives urbe dignos). Or. de non agendis comoediis II, p. 292. — παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας καὶ πάντα τὰ τῆς πόλεως πληρώματα (i. e. aut *omnes urbis incolas*, aut *omnia quae urbe continentur*) καὶ συλλήβδην εἰπεῖν τὴν ἀξίαν τοῖς βουλομένοις μεταχειρίζεσθαι δώσομεν; Libanius Op. II, 124, A. καὶ πλήρωμα πόλεως (incolae) — πανοικεσίᾳ μετηνέχθη. Idem Antiochico I, 301. Reiske. Ἀντιγονίαν δ' αὐτὴν ἠφάνισεν, ἀνδρὸς δυσμενοῦς ὑπόμνημα, τὸ δὲ πλήρωμα δεῦρο μετέστησεν, ἐν οἷς ἦσαν καὶ Ἀθηναῖοι. Gregor. Naz. Or. XIX. p. 305. C. πᾶν τὸ τῆς ἐκκλησίας πλήρωμα et Chrysost. Hom. XXVIII in ep. ad Hebr. p. 578. τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας ἁπάσης i. e. *omnes homines, quibus ecclesia completur, homines, quibus tota ecclesia impletur*, nisi forte rectius *universam ecclesiae multitudinem, totius ecclesiae multitudinem* exponas (v. infra.). Passiva τοῦ πληρώματος notio non minus in his l. elucet: Herodot. 3, 22. οἱ δὲ σι-

τέεσθαι μὲν τὸν ἄρτον εἶπαν ἐξηγησάμενοι τῶν πυρῶν τὴν φύσιν, ὀγδώκοντα δ' ἔτεα ζόης πλήρωμα ἀνδρὶ μακρότατον προκέεσθαι, (octoginta annos longissimum spatium esse, quo viri vita *compleatur*). Aristoph. Vesp. 660. τούτων πλήρωμα (id *quo haec explentur et comprehenduntur* h. e. horum quos 663 — 665. nominavi redituum *summam*) τάλαντ' ἐγγὺς δισχίλια γίγνεται ἡμῖν. Deinde τὸ πλήρωμα Graecis valet *id quod completur* v. c. *navigium*. Lucian. Verae hist. II, c. 37. προσβαλόντες οὖν ἡμῖν (οἱ Κολοκυνθοπειρᾶται) ἀπὸ δύο πληρωμάτων ἐμάχοντο —. (ubi v. *Solanum*) et c. 38. — πέντε γὰρ εἶχον πληρώματα —. Hippocrates de morbis mulierum l. II. ed. Foës. I, 662. (Kuehn. II, 840.). ἔστι δ' ὅτε κενεὸν φαίνεται τὸ πλήρωμα τῆς γαστρὸς (ventris moles) —. Tum quae prima τοῦ πληρώματος significatio fuit, ut *id quod completum est* i. q. τὸ πεπληρωμένον designaret (contende χαράκωμα et cetera quae supra posui hujus generis vocabula) raro exstat. Nam posse ex eâ τὰ πληρώματα *naves* repeti concedimus. Ab hâc profecti Gnostici τὸ πλήρωμα (*plenum*) *mundum sensibus non subjectum, qui solâ mente comprehenditur* quod *plenus* esset vocarunt eique opposuerunt τὸ κένωμα, (inane) *mundum oculis subjectum tanquam inanem*. Cf. Ven. *Bauri* librum: Die christliche Gnosis p. 157. 462. sqq. Tüb. 1835., praeterea etiam Leucippi et Democriti *plenum* et *inane* apud Ciceronem Academicorum priorum libro secundo c. 37. §. 118. Postremo τὸ πλήρωμα *activâ* vi positum *implendi actionem* declarare supra vidimus. Venio ad libros s., in quibus *passiva* τοῦ πληρώματος notio multo frequen-

tius quam activa invenitur. *Τὸ πλήρωμα τῆς γῆς* 1 Cor. 10, 26. Ps. 23, 1. Jer. 8, 16. Ez. 12, 19. 19, 7. 30, 12. *τὸ πλ. τῆς οἰκουμένης* Ps. 49, 12. 88, 12., *τὸ πλ. τῆς θαλάσσης* Ps. 95, 11. 97, 7. 1 Par. 16, 32. valere *id quo terra, terrarum orbis, mare complentur* i. e. res quae terrâ marique continentur in promtu est. Porro Marc. 8, 20. *σπυρίδων πληρώματα κλασμάτων* frusta sunt, quibus corbes *implentur* et Eccles. 4, 6. *πλήρωμα δρακὸς ἀναπαύσεως* tantum quietis dicitur, quanto pugillus *compleatur*. Sed implentur spatia *copiis*, hominum autem copias hominum multitudo facit. Hinc factum est, ut *τὸ πλήρωμα* rerum *copias* (i. q. *ὁ πλοῦτος*) hominumque *multitudinem* (i. q. *τὸ πλῆθος*) ita significaret, ut rei quâ aliquid impleretur cogitatio interiret neque quidquam nisi *affluentiae* et *multitudinis* (cf. vocem vernaculam die Fülle) notiones menti informarentur. Haec significatio in libris s. saepe repperitur. Cant. 5, 12. *πληρώματα* (*πλήρωμα*) *ὑδάτων copiae* aquarum. Rom. 15, 29. *πλήρωμα εὐλογίας Χριστοῦ Christi beneficiorum abundantia.* Rom. 11, 12. *τὸ πλήρωμα τῶν Ἰουδαίων abundantes Judaeorum copiae, eorum opulentia.* Joh. 1, 14. 16. — *καὶ ἐσκήνωσεν* (*ὁ Λόγος*) *ἐν ἡμῖν — πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. — καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν.* Apertam agnominationem interpres imitetur verbis *copiosus* et *ex ejus copiis.* Col. 1, 19. *ὅτι ἐν αὐτῷ* (*ἐν τῷ Χριστῷ*) *εὐδόκησε* (scil. *ὁ θεός*) *πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι.* Dici *πᾶν τὸ πλήρωμα* omnes *divinae naturae* divitias h. l. e re et contextâ oratione, Col. 2, 9. *ὅτι ἐν αὐτῷ* (*τῷ Χριστῷ*) *κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς*

θεότητος σωματικῶς ex ipsis verbis discimus. Eph. 3, 19. — ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ θεοῦ *ut pleni fiatis usque eo, ut omnes Dei opes animis vestris recipiatis.* 4, 13. — μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες — — εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ *donec nos omnes pervenissemus ad justum terminum maturae aetatis, quae Christi opes, quibus animi locupletarentur, caperet* (cf. v. 14.). Male h. l. τὸ πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ exponas τὸ πλῆθος τοῦ Χριστοῦ, die Schaar Chriſti, *Christianorum coetum* Eph. 1, 23. vel propterea, quod Paulus v. 12. 15. 16. Christianorum coetum Christi *corpus* et Christum corporis *caput* fecit. Jamblichus de mysteriis 1, 8. p. 15. (ed. *Gale* Oxonii 1678. 4.) Ἀλλ' οὐδέν ἐστι τούτων ὑγιές. Οὔτε γὰρ οἱ θεοὶ κρατοῦνται ἔν τισι τοῦ κόσμου μέρεσιν, οὔτε τὰ περὶ γῆν ἄμοιρα αὐτῶν καθέστηκεν· ἀλλ' οἱ μὲν κρείττονες ἐν αὐτῷ ὡς ὑπὸ μηδενὸς περιέχονται καὶ περιέχουσι πάντα ἐν αὐτοῖς· τὰ δ' ἐπὶ γῆς ἐν τοῖς πληρώμασι τῶν θεῶν (in Deorum opibus et copiis) ἔχοντα τὸ εἶναι, ὁπόταν ἐπιτήδεια πρὸς τὴν θείαν μετοχὴν γένηται, εὐθὺς ἔχει πρὸ τῆς οἰκείας ἑαυτῶν οὐσίας προϋπάρχοντας ἐν αὐτῇ τοὺς θεούς. Ibid. p. 13. haec leguntur: ἔτι δίδωσι μὲν (τὰ γένη τῶν κρειττόνων) ἀφ' ἑαυτῶν εἰς τὰ σώματα πᾶν ὅσον δύναται δέξασθαι ἐκεῖνα ἀγαθόν, αὐτὰ δὲ ἀπὸ τῶν σωμάτων οὐδὲν παραδέχεται. Non recte *Baehrius* l. c. p. 163. τὰ πληρώματα τῶν θεῶν *ea quae Deos implent, quae Diis insunt* explicat et V. *Baurus* l. c. p. 157. Gnosticorum pleromate in errorem inductus *mundum Deorum* h. e. mundum qui cogitatione depingitur mundoque opponitur oculis subjecto. Ipse Plu-

ralis virum doctum ab hâc sententiâ avocare poterat. Rom. 11, 25. *τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν multitudinem, catervam* (non *universitatem*) *gentilium*, die Schaar der Heiden designat. Cf. Genes. 48, 19. מְלֹא הַגּוֹיִם (LXX *πλῆθος ἐθνῶν*), Jes. 31, 4. מְלֹא רֹעִים (pastorum caterva) et Dionysium Halic. A. R. 6, 51. — *οὔτε γὰρ ὡς πολιορκήσομαι παρεσκευάσμεθα ἐκ πολλοῦ τὰ συμμαχικά, οὔτε πλήθει αὐτοὶ ἀποχρῶντες ἐσμέν, ὡς πρὸς τοσαῦτα πολεμίων ἔθνη· τοῦ δ' ὀλίγου καὶ οὐκ ἀξιομάχου πληρώματος* (multitudinis bellicae) *τὸ πλεῖόν ἐστι δημοτικόν, θῆτες καὶ πελάται καὶ χειρώνακτες, οὐ πάνυ βέβαιοι τεταραγμένης ἀριστοκρατίας φύλακες.* Qui *τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν gentilium universitatem* explicuerunt, ii praeterquam quod usum loquendi violarunt Paulum non *omnibus omnino* paganis et Judaeis, sed *plerisque* et gentilibus et Israelitis messianam felicitatem destinasse non perpenderunt. Sequitur locus, qui interpretum ingenia vehementer exercuit, Eph. 1, 23. — *καὶ πάντα ὑπέταξεν* (ὁ θεός) *ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ* (*τοῦ Χριστοῦ*), *καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ* [*τὰ*] *πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου. Πληροῦσθαι* Medium tria significat: I. *se complere* (cibo potuque) Plat. Gorg. c. 106. II. *πληροῦσθαί τι sibi aliquid implere.* Plutarch. Alcib. c. 35. — *ὥστε τὴν αὐτοῦ πληρωσάμενος τριήρη* (quum suam *sibi triremem* complevisset) *καὶ τῶν ἄλλων μίαν ἐπιπλεῦσαι τῇ Ἐφέσῳ κ. τ. λ.* III. *πληροῦσθαί τι aliquid implere* i. q. *πληροῦν τι* Xen. Hellen. 6, 2, 14. ὁ δ' (Iphicrates) *ἐπεὶ κατέστη στρατηγὸς μάλα ὀξέως τὰς ναῦς ἐπληροῦτο καὶ τοὺς τριηράρχους ἠνάγκασε.* Iphi-

crates naves complevit, non naves *sibi* complevit. Publica enim in Corcyraeos expeditio erat, non privata. *Budaei* conjecturam *ἐπλήρου τε* verborum ordo refellit. Aut *τάς τε ναῦς ἐπλήρου καὶ* — aut saltem *ἐπλήρου τε τὰς ναῦς καὶ* — Xenophonti scribendum fuisse elucet. Rursus *πληροῦσθαι* Deponens est Xen. Hellen. 5, 4, 56. — *ἐπληρώσατο* (*Ἀλκέτας*) *τρεῖς τριήρεις.* — Jam paronomasiam *τὸ πλήρωμα τοῦ — πληρουμένου* Ap. consectatus est (cf. Eph. 3, 19. Col. 2, 9. 10. Joh. 1, 14. 16.). Quam si *sententiam* complecti censueris, eadem Substantivo quae verbo notio insit necesse est. Hoc pacto *τὸ πλήρωμα τοὺς πεπληρωμένους hominum a Christo impletorum catervam* valebit. Nempe *τὸ πλήρωμα* etiam *τὸ πεπληρωμένον* notare supra monuimus. Contende etiam *πληροῦσθαι θεοῦ* apud Pollucem 1, 16. et *πληροῦσθαι ἐν Χριστῷ* Col. 2, 12. (Eph. 4, 10.), *ἐν πνεύματι* Eph. 5, 18.. Quare Paulus esse Christianos *homines ab eo* (Christo) *impletos, qui* (ut mundi conditor, conservator et gubernator a Deo constitutus Col. 1, 16. sqq.) *rerum universitatem omnibus rebus impleat* dixerit. Sic acutam habemus oppositionem. Christus *agit* (nam *πληροῦται* h. e. *πληροῖ*, bonis complet tum rerum universitatem tum homines christianos), Christiani Christi actionem patiuntur (sunt enim hominum a Christo completorum aut bonis cumulatorum caterva). Quamquam eos non inclementius accipiam, qui — ejus qui rerum universitatem omnibus rebus *sibi* implet vertere maluerint. Est enim mundus Christi peculium, qui mundum condiderit conditumque tueatur. Recte autem eum qui *suas* res compleat eas *sibi* complere dixeris. Sed si paro-

nomasia *in verbis* subsistat *τὸ πλήρωμα hominum multitudinem* declarabit, ut Christiani *plenum ejus* (Christi) *agmen, qui rerum universitatem omnibus rebus* [sibi] *impleat* vocentur. A Philone De vitâ Mosis III, p. 688. (II, 171. *Mang.*) Deus *ὁ πάντα διὰ πάντων* (per omnes quasi vias) *πεπληρωκὼς τῆς εὐεργέτιδος ἑαυτοῦ δυνάμεως* appellatur. Ineptam *Rueckerti* interpretationem *Harlessius* recte rejecit, sed verbosius quam apertius de h. l. disputavit. Ecclesiam modo *Christi copiam,* quia sicut *in rerum universitate, ita in ecclesiâ suae majestatis copias habitare jubeat,* modo *Christi majestatem* (sic: cf. supra) *quoniam cum solâ ecclesiâ quemadmodum caput cum corpore Christus conjunctus sit* ab Ap. vocari dixit, quae singula perversa sunt et inter se discrepantia. Verba autem *τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου* sic enarravit: ejus (Christi), qui rerum universitatem *omnibus modis* implet! — A *supplendi* significatu, quo v. *πλροῦν* pollet, *τὸ πλήρωμα* rei, quâ aliquid *suppleatur, supplementi* potestatem accepit Matth. 9, 16. Marc. 2, 31.. Tempus quod aliquis constituit completum est (Marc. 1, 15. *πεπλήρωται ὁ καιρός*), quum totum elapsum est ita ut nihil ei ad integritatem desit. Conf. de hâc graecensium Judaeorum loquutione *Wetstenium* ad Marc. 1, 16.. In formulis inde derivatis *τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου* Gal. 4, 4. et *τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν* Eph. 1, 10. *τὸ πλήρωμα* notionem abstructam concretae cogitationis *πλήρης* (cf. *τὸ κίνημα* proprie *commotum,* deinde *motus, τὸ ἐπανόρθωμα correctum, correctio, τὸ πλήρωμα completum, τὸ πεπληρωμένον, plenum, plenitas*) continere existimo: *temporis plenitas*

i. q. *plenum tempus*, ὁ πλήρης χρόνος, οἱ πλήρεις καιροί. (Hoc significatu ἡ πλήρωσις Ez. 5, 2. et Dan. 10, 3. legitur). Nolim enim hanc explicationem inire: τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου *id quo* (temporis articulus, quo) *temporis spatium expletur*. Postremo τὸ πλήρωμα *activam* vim habet in formulâ πλήρωμα νόμου Rom. 13, 10. *legis completio* h. e. *observatio*. Nimirum graecienses Judaei τὸν νόμον πληροῦν *legem implere, legi satisfacere* Rom. 13, 8. Gal. 5, 14. dixerunt, Graeci τὸν νόμον ἐκπιμπλάναι Herodot. 1, 199. Perperam nonnulli Rom. 13, 10. πλήρωμα νόμου *exactam legis observationem* exposuerunt. Nam τὸν νόμον ἐκπιμπλάναι s. πληροῦν *implere legem*, legi satisfacere, non *plane* ei satisfacere denotat.

Haec hactenus. Restat, ut quam laetâ re provocati haec disputaverimus exponatur. Nam hodie quinquaginta anni circumacti sunt, per quos Tu, ***J. G. Josephi***, Vir summe, Professoris in Academiâ Rostochiensi munere summo consilio tantaque et fide et felicitate functus es, ut major in susceptâ provinciâ relligio et prosperitas ne cogitari quidem posse videatur.

Hunc festum et sollemnem diem, quem divinae benignitatis contemplatio plurimorumque recte factorum conscientia laetissimum Tibi faciat necesse est, quod nos Tibi gratulamur Theologi non, credo, miraberis. Neque enim Tibi neque vero nobismet ipsis deesse possumus. Quid enim magis a Theologorum gravitate abhorret, quam summae optime meritorum virorum gloriae obtrectare eorumque more hominum, qui propriâ laude destituti malâ virorum ingenio factisque superiorum premendorum arte sese extollere conantur, ex invidiâ excellenti virtuti conflatâ crescendi materiam quaerere? Quamquam tanta tamque illustris Tua virtus est, ut ab invidiâ et obtrectatione se ipsa vindicet. Tu multis libris docte et eleganter scriptis literas mirifice locupletasti magnumque Tibi nomen etiam apud exteros fecisti: Tu per quinquaginta annos artem salutarem juvenibus ita tradidisti, ut utrum experientissimi viri judicium et sollertiam, an doctissimi

viri eruditionem et facundiam, an integerrimi et qui suorum commodorum oblitus officium servaret hominis ardorem et constantiam rectius admirarentur non auderent statuere. Tu longo tempore medicinam prudentissime fecisti innumerabilesque qui gravissime aegrotassent ex ipsis mortis faucibus eripuisti. Itaque utilissimae artis professione tantam nominis famam consequutus es, ut ii pro conclamatis vulgo haberentur, de quorum salute Tu desperasses. Quid de mentis animique virtutibus loquar, quae hominem homini commendant et conciliant? Semper verum atque honestum amasti testimoniique Tui gravitate quotiescunque opus esset defendisti. Misericordiam miseris, clementiam iniquis, aequitatem et benevolentiam tum collegis, tum nostro Ordini, humanitatem omnibus praebuisti. Itaque ex animi sententiâ, Tibi, Vir integerrime, hujus diei laetitiam gratulamur. Utinam Te Deus O. M. quam diutissime illibatis corporis mentisque viribus patriae, Aca-

demiae, Tuis, adde etiam nobis superstitem conservet, recte valentem, omnibus vitae ornamentis florentem tantaque auctoritate perfruentem, quantam rerum gestarum amplitudine Tibi pepereris! Sic vale, Vir summe, nobisque, ut facis, fave.

Errata.

P. 3. l. 7. lege haud pro aut.
p. 15. l. 33. lege *οἱ* pro *αἱ*.

BS2385 .F91
Thesauri quo sacrae N. T. glossae
Princeton Theological Seminary-Speer Library
1 1012 00065 1093